

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

Save the Children

RJEČNIK POJMOVA

SADRŽANIH U DIJELU
PROJEKTNE CJELINE I -
INICIJALNO OBRAZOVANJE

OBRAZOVANJE U AKCIJI
EDUCATION IN ACTION

Projekt opšteg obrazovanja u Bosni i Hercegovini (TABLA) započeo je 24. septembra 2019. i trajat će do 23. septembra 2023. godine. TABLA ima za cilj unaprijediti sposobnosti kritičkog razmišljanja učenika te ostvariti poboljšanje njihovog akademskog uspjeha u egzaktnim naukama.

Kako bi pripremili učenike i nastavnike za izazove 21. stoljeća, Save the Children (SC), u partnerstvu sa Fondacijom Obrazovanje u akciji (FEiA), Zavodom Republike Slovenije za Šolstvo (ZRSŠ) i Mrežom za izgradnju mira (MzIM), koristit će sveobuhvatan i inovativan pristup poboljšanju ishoda učenja u predmetima egzaktnih nauka, tehnologije, inženjerstva, umjetnosti i matematike (STEAM) kroz izgradnju kapaciteta nastavnika, unaprjeđenje standarda za inicijalno obrazovanje i stručno usavršavanje nastavnika, poboljšanje okruženja za učenje i podsticanje reformskog dijaloga i zagovaranja, u svrhu povećanja efikasnosti obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini (BiH). Tokom pandemije COVID-19, projekat je pružio podršku nastavnicima da koriste online i kombinovano (kombinacija online i rada u učionici) učenje te omogućio aktivnosti usmjerene ka očuvanju mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške (MHPSS). Osim toga, TABLA će osigurati da učenici i nastavnici kojima su najpotrebniji računari, hardver i pristup internetu posjeduju ove osnovne alate za podučavanje i učenje.

Aktivnosti projekta TABLA će biti usmjerene na vlasti na državnom nivou, te kantonalna ministarstva obrazovanja (MO) i pedagoške institucije u tri geografska područja, a to su Kanton Sarajevo (KS) i Hercegovačko-neretvanski kanton (HNK) u Federaciji BiH (FBiH) te Republika Srpska (RS), a u kontekstu jačanja kapaciteta i podršku u provođenju reformi obrazovanja.

Reforme u obrazovanju koje podržava TABLA projekat imaju za cilj transformisati inicijalno obrazovanje i stručno usavršavanje nastavnika kroz integraciju STEAM-a, PPDM-a (pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičko obrazovanje) i zajedničkog jezgra nastavnih planova i programa (ZJNPP) zasnovanog na ishodima učenja. Aktivnosti TABLA projekta su posvećene jačanju sposobnosti edukatora da podstiču učenike na **4K** (kritičko razmišljanje, kreativnost, komunikacija i kolaboracija/saradnja) i primjenu **STEAM** znanja i vještina kako bi dosegli svoj puni potencijal i pozitivno uticali na društveni i ekonomski razvoj zemlje.

Sve četiri komponente TABLA projekta provode se u saradnji sa obrazovnim vlastima Kantona Sarajevo, Hercegovačko-neretvanskog kantona i Republike Srpske, a uključuju:

- 1. Inicijalno obrazovanje nastavnika:** TABLA pruža podršku odabranim nastavničkim fakultetima kako bi povećali standarde u inicijalnom obrazovanju nastavnika i uključili vještine kritičkog razmišljanja i primijenjenih znanja u STEAM predmetima.
- 2. Stručno usavršavanje nastavnika:** TABLA pruža podršku ministarstvima obrazovanja u Kantonu Sarajevo, Hercegovačko-neretvanskom kantonu i Republici Srpskoj da institucionaliziraju visokokvalitetno stručno usavršavanje i profesionalni razvoj nastavnika u okviru svojih obrazovnih sistema.
- 3. Stvaranje stimulativnog okruženja za učenje i rad:** TABLA poboljšava okruženje za učenje u odabranim školama pružajući fizičke alate i opremu neophodnu za primijenjeno učenje u STEAM predmetima.
- 4. Poticanje dijaloga o reformama u obrazovanju:** TABLA promovira dijalog o reformama obrazovanja sa relevantnim interesnim stranama kao odgovor na rezultate Bosne i Hercegovine u Programu za međunarodno ocjenjivanje učenika (PISA) iz 2018., svjetskoj studiji o učeničkim postignućima iz matematike, prirodnih nauka i čitanja, te međunarodnog istraživanja Trendova u znanju matematike i prirodnih nauka (TIMSS) iz 2019, pokazatelju međunarodnih trendova u matematici i naučnim dostignućima.

Save the Children vjeruje da svako dijete zaslužuje budućnost. U zemljama sjeverozapadnog Balkana radimo svaki dan kako bismo za djecu osigurali zdrav početak života, priliku za učenje i zaštitu od nasilja. Kada se pojave krize i kada su djeca najranjivija, mi smo uvijek među prvima koji dođu pomoći i među posljednjima koji odlaze. Mi osiguravamo da se odgovori na specifične potrebe djece i da se njihov glas čuje. Postižemo dugotrajne rezultate za milione djece, uključujući onu djecu do koje je najteže doći. Dajemo sve od sebe za djecu – svaki dan i u vrijeme kriza – transformišući njihove živote i budućnost koja je pred nama.

© Save the Children 2022

Izdavač:

Save the Children

Projekat:

Projekt opšteg obrazovanja (TABLA)

Voditeljica projekta:

Jill Jarvi

Autori:

Prof. dr. Emeritus Lamija Tanović

Prof. dr. Dragan Matić

Prof. dr. Emina Dedić Bukvić

Prof. dr. Alma Pobrić

Doc. dr. Amela Medar

Prof. dr. Luciana Boban

Mr. Sci. Mirela Šuman

Doc. dr. Ines Nuić

Priredivači:

Prof. dr. Emeritus Lamija Tanović

Fatima Smajlović

Samir Arnautović

Lektura:

Indira Buljubašić

Dizajn naslovnice:

Ferida Abdagić

Dizajn i tehnička priprema:

ART&ART by MPD

Štampa

Amos Graf

Ova publikacija je omogućena uz velikodušnu podršku američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Sadržaj ove publikacije je odgovornost Save the Children i ne odražava nužno stavove USAID-a ili vlade Sjedinjenih Američkih Država.

Ova publikacija je nastala u sklopu Projekta opšteg obrazovanja (TABLA), podržanog od strane USAID-a koji implementira Save the Children u partnerstvu sa Fondacijom Obrazovanje u akciji (FEiA).

Sva prava su zadržana. Sadržaj ove publikacije se može slobodno koristiti ili kopirati u nekomercijalne svrhe, uz obavezno navođenje izvora.

ISBN 978-9926-462-37-6

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH pod ID brojem 47561478

RJEČNIK POJMOVA

UVOD

U ovom popisu sadržani su i pojašnjeni pojmovi koji se pominju ili obrađuju u prvom dijelu projekta TABLA, koji se bavi inicijalnim obrazovanjem nastavnika.

Akreditacija (eng. accreditation) u području visokog obrazovanja je postupak u kojem se utvrđuje ispunjavanje općeprihvaćenih standarda i normativa u pogledu organizacije rada, raspoloživih fizičkih i kadrovskih resursa, kvaliteta obrazovnog procesa, studijskih programa i kvalifikacija.

Akciono istraživanje (eng. action research) je proces istraživanja usmjeren prema unapređenju ili promjeni neke akcije/djelovanja. Ovakvo istraživanje podrazumijeva ciklični proces koji sadrži sljedeće korake: identifikaciju problema, prikupljanja podataka o problemu, organizaciju, analizu i interpretaciju podataka, razvijanje plana za rješavanje problema, primjenu, praćenje i evaluaciju plana, ponavljanje procesa u skladu sa nalazima. Refleksivna praksa nastavnika, po svojoj strukturi, podsjeća na akciono istraživanje, jer nastavnici kontinuirano identifikuju probleme, tragaju za rješenjima, primjenjuju i prate efikasnost novih pristupa.

Alokacija ECTS bodova je raspodjela ECTS bodova, koja se može realizirati na dvije razine: 1) na razini semestra, gdje se 30 ECTS bodova raspoređuje na predmete (makro-alokacija), te 2) na razini pojedinog predmeta, gdje se broj ECTS bodova predmeta raspoređuje na obaveze studenata na predmetu, određujući za svaku obavezu udio u ECTS bodovima od ukupnog broja ECTS bodova na predmetu (mikro-alokacija).

Asertivna komunikacija (eng. assertive communication) je sposobnost da svoje potrebe, želje, misli i osećanja izrazimo na otvoren, iskren i direktan način. Ova vrsta komunikacije istovremeno omogućava zastupanje naših prava uz poštovanje prava drugih, uključuje „ja“ govor i omogućava nam da preuzmemo odgovornost za sebe i svoje akcije, bez da prosuđujemo ili optužujemo druge ljude. I najzad, ona nam dozvoljava da se konstruktivno konfrontiramo i pronalazimo zajedničko zadovoljavajuće rješenje tamo gdje postoji konflikt.

Cjeloživotno učenje (eng. riječ: life - long learning ili LLL) podrazumijeva sve vidove učenja i obrazovanja koji se odnose na određeni napredak u znanju, ponašanju, stavovima, vrijednostima koji su stečeni u formalnim, neformalnim i informalnim oblicima obrazovanja. Imati sposobnost kontinuiranog učenja u različitim kontekstima predstavlja ključ cjeloživotnog učenja.

Obrazovanje je organizirano kognitivno i psihomotorno učenje (Pastuović, 1999:44), odnosno, to je proces organiziranog učenja temeljnih znanja, kao i razvijanja psihomotornih vještina i voljnih osobina ličnosti.

Digitalna kompetencija obuhvata sigurno i kritičko korištenje tehnologije informacijskog društva za rad, slobodno vrijeme i komunikaciju. Nju podupiru osnovne vještine informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) kao što su: korištenje računara za pretraživanje, procjenjivanje, pohranjivanje, proizvodnju, prezentiranje i razmjenu informacija te za učešće i komuniciranje u kolaborativnim mrežama putem interneta.

Diferencirano podučavanje (eng. differentiated instruction) je pedagoški pristup učenju i podučavanju koji je utemeljen na razumijevanju da djeca iz istog odjeljenja imaju različite sposobnosti, nivo kognitivne spremnosti, interesovanja i način učenja. Nastavnik diferencira dajući zadatke različitih nivoa težine, pružajući različite nivoe podrške, omogućavajući izbor tema i načina rješavanja zadataka u skladu sa iskustvom i interesovanjima učenika, odnosno diferencirajući sadržaje, proces i produkte učenja i podučavanja.

Dijagnostičko procjenjivanje (diagnostic assessments), također poznato i kao pred-procjena, pruža nastavniku informacije o znanju i vještinama učenika dosegnutim prije početka aktivnosti učenja (lekcije, tematske cjeline, oblasti). Procjena pruža osnovu za razumijevanje uspješnosti prethodnih faza podučavanja i omogućava nastavniku da planira i realizira diferencirano podučavanje.

Djeca sa posebnim potrebama i djeca s teškoćama u razvoju¹

Sintagma djeca sa posebnim potrebama nije sinonim za sintagmu djeca sa teškoćama u razvoju, kao što ni inkluzija nije sinonim za integraciju.

Djeca s teškoćama u razvoju ima interdisciplinarnu konotaciju, jer je oznaka „razvoj“ uključena u druge discipline značajne za specijalnu pedagogiju (biologija, medicina, psihologija, itd). Pored toga, ova sintagma je destigmatizirajuća, jer je suprotna od termina kao što su ometenost i invalidnost. Odnosi se na problem, a ne na osobu.

Djeca sa posebnim potrebama podrazumijevaju djecu koja u pozitivnom ili negativnom smjeru odstupaju od prosjeka. To su učenici s natprosječnim sposobnostima, učenici s teškoćama u razvoju, učenici s teškoćama u učenju. Odnosno, to su izuzetna djeca. Pod izuzetnim se podrazumijeva sve što odstupa od prosječnog, kao dijete koje je nadareno, ali i dijete koje je ispod posječnog

¹ Kafedžić, L. (2020). Da niko ne izostane: osnove specijalne pedagogije. Sarajevo. str. 53.

intelektualnog funkcioniranja. U posebne potrebe spadaju i bolesti i stanja koja zahtijevaju specifičnu odgojno-obrazovnu mjeru/e, kao što su alergije, astma, poremećaj pažnje, epilepsija, HIV, trovanje olovom, nedovoljna ishrana, prenatalna izloženost alkoholu, duhanu i drogama, itd. Važno je naglasiti da se ne radi samo o djeci sa posebnim potrebama, nego o mehanizmima socijalnog posredovanja koji su bitno drugačiji, posebni, složeni, dugotrajniji. To znači, da se cilj razvoja djeteta može ostvariti uz posebnu (privremenu ili trajnu) pomoć i podršku koja odgovara njegovoj potrebi.

Dnevnik metodičke prakse je dokument kojeg studenti izrađuju tokom izvođenja školske (nastavne) prakse, zapisujući aktivnosti i radne zadatke. Svojim potpisom ovjerava ga mentor u školi, a univerzitetski nastavnik na temelju njega ocjenjuje nivo i kvalitet ispunjenosti obaveza studenta.

Dvopredmetnost je specifičnost studijskih programa nastavničkog smjera prema kojoj studijski program osposobljava studenta za zanimanje nastavnika dvaju školskih predmeta (npr. engleski i njemački jezik, matematika i informatika, biologija i hemija i sl).

ECTS (European credit transfer system), Evropski sistem prenosa kredita/bodova je sistem procjene studentskog opterećenja, u svrhu usporedivosti studijskih programa, a s ciljem olakšavanja planiranja, provođenja, priznavanja i vrednovanja kvalifikacija i razdoblja studiranja, kao i studentske mobilnosti. ECTS označava neku vrstu „mjerne jedinice“ opterećenja studenata, kako bi studijski programi u evropskom prostoru visokog obrazovanja bili više usporedivi.

EQF (European overarching framework of qualifications), Evropski opći okvir kvalifikacija je u svim evropskim zemljama referentni okvir za uporedivost kvalifikacija koje se stiču od osnovnog do visokog obrazovanja, pri čemu su za svaki nivo kvalifikacije definirani ishodi učenja kroz kategorije znanja, vještina, samostalosti i odgovornosti.

EHEA (European Higher Education Area), Evropski prostor visokog obrazovanja je sporazum između 49 zemalja, od kojih je jedna i BiH, o jedinstvenoj međunarodnoj saradnji u području visokog obrazovanja s ciljem usklađivanja obrazovnih politika, reformi te ciljeva i rezultata, pri čemu se, u skladu s ciljevima Bolonjske deklaracije, teži stvaranju usporedivijeg, kompatibilnijeg i koherentnijeg sistema visokog obrazovanja.

Formativno praćenje i procjenjivanje sastavni je dio podučavanja. Osnovna mu je namjena da nastavniku pruži informacije o tome u kojoj mjeri i koliko dobro su ispunjeni ciljevi učenja u određenom području, koje su potrebe učenika i šta su ciljevi za naredni period. Formativno procjenjivanje ne uključuje samo testove i domaće zadatke, nego niz drugih metoda i postupaka koje se odvijaju u interakciji sa učenicima, kroz razgovor, kratke zadatke i druge tehnike kojima nastavnik procjenjuje napredovanje pojedinaca, ali i cijelog razreda. Formativna procjena omogućava davanje efikasne povratne informacije učeniku/cima, i roditeljima,

pomažući im da prevaziđu prepreke i postignu željene ciljeve.

Ishodi učenja (eng. learning outcomes) su iskazi kojima se izražava šta osoba treba znati, razumjeti i/ili biti u stanju pokazati nakon okončanja procesa učenja, a najčešće se određuju na osnovu usvojenih znanja, vještina i vrijednosnih stavova. Također se mogu definirati kao: 1) operacionalizacija kompetencija na osnovu aktivnosti koje se mogu opažati i mjeriti, 2) neposredni rezultat procesa učenja i osposobljavanja za sve vrste intelektualnog ponašanja (kognitivno, psihomotoričko, afektivno), 3) temeljni doprinos kontinuiranom procesu razvoja kurikuluma i detaljnih operativnih programa, uz ciljeve, sadržaj i metode podučavanja. Ishodi učenja na nivou studijskog programa pišu se na nivou praga koji označava granicu potrebnu za prolaznu ocjenu, jer trebaju biti jednaki za sve nositelje određene vrste kvalifikacije.

Implementacija standarda zanimanja/kvalifikacije je prožimanje i povezivanje elemenata standarda zanimanja/kvalifikacije kroz elemente nastavnog plana i programa (kurikuluma) određenog studijskog programa.

Individualizirani obrazovni plan - IOP je pedagoški službeni dokument koji se izrađuje za djecu sa posebnim obrazovnim potrebama, za koju je tim za vrednovanje/procjenu i podršku različitih razvojnih polja donio odluku. Individualizirani obrazovni plan služi za sistematsko planiranje odgoja i obrazovanja, podučavanja i praćenja individualnog napredovanja učenika.

Individualno prilagođeni program/plan (IPP) je pisani dokument pripremljen za određenog učenika, odnosno plan koji tačno određuje obrazovne ciljeve koje učenik treba ostvariti tokom određenog vremena, kao i strategije učenja, resurse i podršku neophodnu da se ti ciljevi ostvare. IPP omogućava učeniku da napreduje do stepena primjerenog njegovim sposobnostima, uključuje saradnju svih subjekata inkluzivnog obrazovanja, fokusira obrazovne strategije i osigurava zapisivanje podataka. IPP je dokument koji bi trebao biti koristan, dostupan i razumljiv svim osobama koje se neposredno bave s učenikom.

Inkluzija podrazumijeva pružanje jednakih mogućnosti svima, kao i maksimalnu fleksibilnost u zadovoljavanju specifičnih obrazovnih i širih društvenih prava i potreba.

Kako je inkluzija proces, a ne događaj, potrebno je da prođe vrijeme kako bi se uspostavila inkluzivna kultura. Inkluzivna kultura podrazumijeva sigurnu i poticajnu zajednicu u kojoj se ljudi uvažavaju, a inkluzivne vrijednosti poštuju. Inkluzivna kultura u školi potiče razmjenu znanja i iskustava, timski rad, njeguje atmosferu razumijevanja, podrške i tolerancije. To znači, stvaranje bezbjedne i poticajne sredine u kojoj su svi dobrodošli, svako je uvaženo, bez obzira na individualne razlike i sposobnosti, predznanja, porijeklo, materijalni status, spol, vjersku pripadnost, itd.

Inkluzivna filozofija je zasnovana na uvjerenju da svi ljudi imaju jednaka prava i mogućnosti, bez obzira na individualne razlike. U inkluzivnom društvu svaka osoba je poštovana i prihvaćena kao ljudsko biće.

Inkluzivno obrazovanje podrazumijeva pravo na obrazovanje svake osobe tokom cijelog života, a posebno pravo djece s teškoćama u razvoju na uključivanje u redovnu nastavu, kao i pravo nadarene djece na maksimalni razvoj njihovog potencijala.

Kritičko mišljenje (critical thinking) podrazumijeva razložno, reflektivno mišljenje koje nam pomaže da odlučimo šta da vjerujemo ili da uradimo, mišljenje koje uključuje rezonovanje, propitivanje i istraživanje, posmatranje i opisivanje, poređenje i povezivanje, pronalaženje složenosti i istraživanje različitih stanovišta.

Kompetencije (engl. competences) su dinamična kombinacija znanja, vještina i stavova koji se opisuju odgovarajućim ishodima učenja. Kompetencije mogu biti „područno specifične“ (svojevrsne određenoj disciplini) ili „generičke“ (zajedničke svim programima). Neke kompetencije se mogu nazivati „ključnim“ u nekom kontekstu, npr. ključne kompetencije za cjeloživotno učenje koje je preporučilo Vijeće EU.

Kurikulum (eng. curriculum) je dokument koji opisuje šta, zašto i kako treba učiti na sistematičan i namjeren način, te predstavlja sredstvo za postizanje kvalitetnog učenja, zbog čega je širi pojam od pojma „nastavni plan i program“.

Kvalifikacija (eng. qualification) je formalni naziv za objedinjene skupove ishoda učenja određenog nivoa, obima, profila i vrste, a dokazuje se javnim obrazovnim dokumentom koji izdaje ovlaštena institucija. Pri tome, nivo kvalifikacije, kompetencije i ishodi učenja trebaju biti usklađeni s EQF-om i nacionalnim kvalifikacijskim okvirom.

Kvantitativna analiza studijskih programa odnosi se na analizu brojčanih vrijednosti pojedinih elemenata studijskih programa i njihovih nastavnih planova i programa, uzimajući u obzir apsolutne i relativne brojeve, te primjenjujući komparativni pristup.

Kvalitativna analiza studijskih programa odnosi se na analizu određenih odabranih pokazatelja (indikatora) na temelju kojih se mogu donijeti zaključci o nivou sistematičnosti, poveznosti, koherentnosti i referentnosti studijskih programa i njihovih nastavnih planova i programa.

Modul je skup srodnih predmeta unutar nastavnog plana i programa određenog studijskog programa, koji predstavlja međunivo između nivoa studijskog programa i nivoa pojedinog predmeta. Karakteristike modula su: 1) na nivou svakog modula definirani su ciljevi, ishodi učenja, metode podučavanja i vrednovanja te opterećenje studenata izraženo ECTS bodovima, iz kojih se izvode ciljevi, ishodi učenja, metode podučavanja i vrednovanja te opterećenje studenata izraženo ECTS bodovima za svaki predmet unutar modula, 2) modul može biti zajednički za više studijskih programa ili specifičan samo za jedan studijskih program, 3) modul ima mogućnost kombiniranja sa drugim modulima u okviru modularnih studijskih programa, što znači da jedan modul može da bude dio više studijskih programa,

4) modul može biti definiran kao obavezni dio nastavnog plana i programa ili kao izborni, čime se omogućava postepeno „usmjeravanje“ studenata tokom studiranja, ali i da studenti različitih smjerova ili grupa pohađaju isti modul, 5) za modul mogu biti definirani uslovi za upis modula.

Modularni studijski program je studijski program čija se struktura temelji na modulima povezanim u logičnu, koherentnu i svrsishodnu cjelinu, u kojoj su osnovni elementi nastavnog plana i programa (ciljevi, ishodi učenja, sadržaji, metode podučavanja i vrednovanja te ECTS bodovi) definirani na tri različite razine: 1. studijski program, 2. moduli, 3. predmeti, čime se ostvaruje povezanost svih razina nastavnog plana i programa i svih modula.

Nastavni plan i program je dokument koji u području visokog obrazovanja sadrži nastavni plan (popis obaveznih i izbornih predmetima po semestrima s pripadajućom satnicom i ECTS bodovima) te nastavne programe (silabuse) za svaki predmet, koji sadrže: ciljeve, ishode učenja, ECTS bodove, sadržaj, obaveze studenata, metode podučavanja i literaturu. Nastavni plan i program kao jedinstveni dokument u svom uvodnom dijelu, između ostalog, treba obavezno navesti nivo kvalifikacije koja se stiče završetkom studijskog programa, naziv kvalifikacije (akademski/stručni naziv), ECTS opterećenje na nivou studijskog programa te ciljeve, kompetencije i ishode učenja na nivou studijskog programa.

Nastavnički modul je dio studijskog programa nastavničkog smjera na kojem se ostvaruju ishodi učenja iz standarda zanimanja/kvalifikacije nastavnika (tzv. PPD predmeti, odnosno grupa predmeta koji nose nastavničke kompetencije). Također se može reći da Nastavnički modul predstavlja jednu vrstu Zajedničke jezgre studijskih programa (ZJSP), koja je temeljena na ishodima učenja i kao takva bi trebala biti implementirana u sve studijske programe nastavničkog smjera. Nastavnički modul se dijeli na podmodule, koji mogu biti zajednički za sve studijske programe nastavničkog smjera na nivou fakulteta i visokoškolske ustanove, ili specifični samo za određeni studijski program.

Nivo kvalifikacije (eng. qualification level) jeste određena kompleksnost stečenih kompetencija u okviru nekog obrazovnog sistema, u odnosu na stečeni stepen stručne spreme, odnosno na završen ciklus obrazovanja za područje visokog obrazovanja.

Okvir kvalifikacija (eng. qualification framework) je jedinstven opis glavnih kvalifikacija u nekom sistemu obrazovanja, pri čemu se pod pojmom „glavna kvalifikacija“ podrazumijeva opća kvalifikacija na datom nivou, bez obzira na oblast za koju je kvalifikacija stečena. Okvir kvalifikacija omogućava jednostavno upoređivanje različitih kvalifikacija koje postoje u datom sistemu.

Opće kompetencije (eng. generic competences, general competences) je pojam koji obuhvata znanja, vještine i sposobnosti koje bi pojedinac trebalo da posjeduje na određenom nivou obrazovanja, bez obzira na struku ili naučnu oblast kojom se bavi.

Opterećenje studenata (eng. student workload) obuhvata sve aktivnosti i oblike rada studenata tokom njihovog obrazovanja, koje su potrebne da studenti ispune sve obaveze definirane nastavnim planom i programom.

Osiguranje kvaliteta (eng. quality assurance) predstavlja sve aktivnosti u sklopu trajnog poboljšavanja (tj. aktivnosti osiguravanja i poboljšavanja kvaliteta), a odnosi se na sredstva ili procese kojima institucija jamči da se standardi i kvaliteta obrazovanja koje nudi održavaju i unapređuju. Osiguranje kvalitete može biti unutrašnje (eng. internal quality assurance) i vanjsko (eng. external quality assurance).

Planiranje i programiranje (planning) su procesi koji prethode i slijede izradi i izvedbi nastavnog plana i programa, a obuhvataju: pripremu, operacionalizaciju, realizaciju i evaluaciju. Izrada operativnog (izvedbenog) programa, koju realizuju nastavnici, podrazumijeva razradu okvirnog plana i programa, odnosno operacionalizaciju postavljenih ciljeva i ishoda i služi kao osnova za neposredni odgojno-obrazovni rad nastavnika. Programiranje se odnosi na nastavni predmet i konkretno odjeljenje i pretpostavlja poznavanje učenika, njihovih sposobnosti, interesa, predznanja, tempa rada, itd.

Podučavanje - riječ je nastala od glagola podučiti, a označava proces u kojem se daje poduka, sistemski prenosi znanje kroz formalne institucije ili neformalne oblike učenja.

Portfolio nastavnika - profesionalni portfolio (professional portfolio) je skup dokaza o individualnim sposobnostima i nastavnoj praksi, koji se koriste u evaluaciji kompetentnosti nastavnika ili drugih profesionalaca u obrazovanju u odnosu na definirane standarde i indikatore uspješnosti. Ovaj dokument sadrži sveobuhvatne podatke vezane za rad i napredovanje nastavnika, skup produkata i dokaza o radu nastavnika (npr. nastavne pripreme, refleksija, metode rada, način evaluacije, zabilješke, fotografije, video...), kao i individualne ciljeve za unapređenje.

Poučavanje – riječ dolazi od glagola poučiti, što znači pružanje pouke, poticanje na kreiranje novih saznanja, iskustveno učenje i sl. Naslonjeno je na prethodna znanja i vještine učenika i omogućava kreiranje i osmišljavanje novih znanja i vještina uz podršku primjerenih metoda podučavanja.

Projektno planiranje i podučavanje (project planning and project - based learning) se zasniva na sličnim principima kao tematsko planiranje, s tim što učenici rade na određenim projektima tokom dužeg vremenskog perioda, samostalno ili u grupama, kako bi istražili neku oblast, odgovorili na kompleksna pitanja, probleme i izazove.

Problemsko učenje ili učenje zasnovano na istraživanjima, autentično učenje (problem based learning, learning through inquiry, authentic learning), usmjereno je na izučavanje stvarnih problema i pitanja, i zahtjeva od učenika istraživanje i analizu različitih aspekata problema, povezivanje znanja i vještina iz

različitih područja i multidisciplinarni pristup učenju.

Profesionalni razvoj (professional development) se može definirati kao “suma svih formalnih i neformalnih iskustava i učenja tokom karijere, od sticanja diplome do penzionisanja”. (Michele Fullan, *Leding the Culture of Change*, 2001). Pojam profesionalni razvoj proizašao je iz koncepta cjeloživotnog učenja i rezultat je promjene obrazovne paradigme pod uticajem humanističkih i konstruktivističkih teorija. Osim što je profesionalni razvoj širi pojam od stručnog usavršavanja, on se razlikuje i u svojoj suštini i podrazumijeva otvoren, dinamičan i trajan proces u čijem središtu je sam nastavnik.

Profesionalne zajednice za učenje (Professional learning communities). Profesionalne zajednice za učenje predstavljaju jedan od savremenih pristupa u podržavanju profesionalnog razvoja nastavnika, kojim se nastoji povećati stepen profesionalne podrške među nastavnicima i unaprijediti njihovo podučavanje (Galbraith i Anstrom, 1991; prema Diaz-Maggioli, 2004). Model profesionalnih zajednica osigurava vezu između profesionalnog razvoja nastavnika i svakodnevne prakse, i mijenja iz korjena kulturu škole u kojoj razmjena ideja, iskustava i refleksija postaje svakodnevna praksa.

Refleksivna praksa (reflective practice) je, u svom najjednostavnijem obliku, posmatranje i razmišljanje o onome šta radimo. Usko je povezana sa konceptom učenja iz iskustva, na način da nam promišljanje o onome što smo uradili, i onome šta se zbog toga dogodilo, pomaže da donesemo odluku o tome šta trebamo uraditi sada, ili šta ćemo uraditi drugačije sljedeći put. Refleksivna praksa zahtijeva svjesno promišljanje i praćenje (dokumentiranje) naših postupaka i akcija.

Socijalni oblici rada (social forms) predstavljaju definisane socijalne forme rada, interakcije i komunikacije, koje se koriste za postizanje identificiranih ishoda učenja i podučavanja (individualni, rad u paru, rad u malim grupama, socijalne mreže i sl).

Socijalna kompetencija (social competency) je kompleksan, multidimenzionalni koncept koji se sastoji od socijalne, emocionalne, kognitivne i bihevioralne komponente. Sadrži pitanja vezana za motivaciju i očekivanja, potrebna za uspješnu socijalnu adaptaciju. Socijalna kompetencija, također, podrazumijeva sposobnost da se sagledaju različite perspektive, uči iz iskustava i naučeno primijeni u društvenim interakcijama. Pojam socijalne kompetencije često podrazumijeva dodatne konstrukte kao što su socijalne vještine, socijalna i interpersonalna komunikacija.

Predmet (subject, course) predstavlja nastavnu cjelinu kao najnižu jedinicu nastavnog plana i programa određenog studijskog programa, na kojoj su definirani ECTS bodovi, ciljevi, ishodi učenja, sadržaji, metode podučavanja, obaveze studenata i literatura. Kao sinonimi se koriste i pojmovi „kurs“ i „kolegij“.

Priznavanje (eng. recognition) podrazumijeva vrednovanje i prihvatanje diplome, kvalifikacija i razdoblja studiranja, s ciljem nastavka visokog obrazovanja ili zapošljavanja. Lisabonska konvencija o priznavanju kvalifikacija, u kontekstu priznavanja stranih kvalifikacija, ovaj pojam definira kao „zvanična potvrda nadležne ustanove o vrednovanju obrazovne kvalifikacije stečene u inostranstvu radi pristupanja obrazovnim i/ili radnim aktivnostima“.

Standard kvalifikacije (engl. qualification standard) je sadržaj i struktura određene kvalifikacije. Uključuje sve podatke koji su potrebni za određivanje nivoa, obima i profila kvalifikacije te podatke koji su potrebni za osiguravanje i unapređenje kvaliteta standarda kvalifikacije.

Standard zanimanja (engl. occupational standard) je popis svih poslova koje pojedinac obavlja u određenom zanimanju i popis kompetencija potrebnih za njihovo uspješno obavljanje. Standardi zanimanja opisuju ono šta osoba u određenom zanimanju mora znati i moći učiniti kako bi se smatrala “sposobnom” za bavljenje tim zanimanjem (u skladu sa postavljenim standardima).

STEAM je filozofija podučavanja koja promovira kreativni aspect nauke, tehnologije, inženjerstva i matematike, odnosno, u širem smislu, kreativni pristup rješavanju problema općenito.

Specifične kompetencije (subject specific competences) su znanja, vještine i sposobnosti vezane za određenu struku i/ili određenu naučnu oblast. Zbog činjenice da se kompetencije i kompetentnost mogu koristiti u različitim značenjima, neophodno je obratiti posebnu pažnju na kontekst u kojem se ti pojmovi koriste.

Stručno usavršavanje (in-service teacher training) podrazumijeva proces sticanja i unapređivanja stečenih znanja i vještina, te praćenje inovacija u obrazovanju nakon okončanja inicijalnog obrazovanja. Stručno usavršavanje se uglavnom odnosi na različite manje ili više obavezne forme individualnog i grupnog usavršavanja, koje su pripremljene i organizirane od strane različitih institucija i organizacija, imaju ograničeno trajanje i značajno zavise od spoljnih faktora, poput finansija, prilika i mogućnosti za njegovo organiziranje (Hargreaves, Fullan, 1993).

Studijski program (study programme) je program visokog obrazovanja kojim se stieće nivo 6, 7 ili 8 kvalifikacijskog okvira u određenom naučnom području, a koji ima definirane ciljeve, kompetencije i ishode učenja, popis predmeta te određena pravila studiranja.

Sumativno ocjenjivanje (summative assesment) se primjenjuje nakon završene oblasti ili područja podučavanja, i zasniva se na postavljenim kriterijima za određene ishode učenja. Ono najčešće podrazumijeva primjenu standardiziranih testova, izradu eseja i drugih pisanih radova, ali i samostalne projekte kojima se pokazuje stepen razumijevanja i sposobnosti primjene naučenog. Njegova osnova svrha je dobivanje informacije o tome do koje mjere su učenici usvojili znanja i

razvili potrebne vještine, kako bi planiranje rada u narednom periodu pratilo ovaj razvoj.

Tematsko planiranje i podučavanje (thematic planning and instruction). Tematsko ili integrirano planiranje i podučavanje je interdisciplinarni pristup nastavi kojim se sadržaji kurikuluma (NPP-a) predstavljaju kroz šira tematska područja, kako bi učenici imali više vremena da dođu do dubljeg i šireg razumijevanja i povezivanja onoga što izučavaju. Učenici uče prirodno, povezujući znanja i vještine iz drugih područja i stavljajući znanje u primjenu. Ovaj pristup ohrabruje učenike da temu istražuju dublje, koristeći različite izvore znanja i uključujući se u samostalna i grupna istraživanja i druge aktivnosti. Pored toga, on omogućava učenicima da budu aktivno uključeni u planiranje procesa učenja, traganje za materijalima i izvorima, postavljanje pitanja, istraživanje i zaključivanje. Isto tako, tematski pristup podučavanju omogućava integriranje niza ključnih kompetencija u različite teme i područja, te sticanje i vježbanje niza životnih vještina.

Zanimanje je skup poslova i radnih zadataka koji su svojim sadržajem i vrstom, organizacijski i tehnološki, toliko srodni i međusobno povezani da ih obavlja jedan izvršilac, koji ima odgovarajuća znanja, sposobnosti i vještine.

4K predstavlja koncepciju učenja i podučavanja koja naglasak stavlja na kreativnost, kritičko mišljenje, komunikacijske vještine i kolaboraciju, kao vještine potrebne za posao u okruženju 21. vijeka, što se u slučaju nastavničkih studija odnosi na nastavničku profesiju za 21. vijek.

